

Sétabot

Regula

Beletörődöm, hogy nem tudok pihentetően végigaludni egy éjszakát. Szünetekben asztalhoz ülhetek, írhatok-törölhetek, legyen valami haszna a hiábavaló forgolódásnak, vécére csoszogásnak. Lehetséges, hogy munkára ezek az éjfél utáni órák a legjobbak, ilyenkor nincsen tartozásom, lebomlanak rólam a kötelezettségeim, és magamtól is szabadulok egy kissé, a nappali mivoltomtól, a családitól, a szorgalmastól, ilyenkor a tükörképemnek orrot mutatok, és kirepülök magamból. Milyen legyen a regény? Legyen szigorú logikával megszerkesztve? Vagy legyen olyan, mint a világ, tele véletlennel, esetleges alakulások és találkozások sokaságával? Rögzítsen ezt-azt, ami épp az eszembe jutott, soha messzire tekintő belső parancsot el nem tűrve? Úgy repkednek, szállingóznak bennem az alkotórészeim, históriáim, mint az úrhajóban a rögzítetlen tárgyak. Az asztalon könyvcsomag, az új könyvem, aforisztikus-epigrammatikus egyoldalasok, nem regény és nem esszé, önállósított szekvenciák, egy ember körbefordul a maga világában, térben és időben. Vannak a könyvnek visszatérő témái, egyszemélyes magán-világnézetben vendégül látok másokat. A könyvemben lehet körülszaglászni, bámészkodni, körülolvasni néhány összetartozó személyes rögeszmét. Honvágyam van a kényelmes meseszöveg után, ha unom is. Mindent ráfűzni egy vagy több kitalált személyre? Miért is ne? Magam is talált tárgy vagyok. Nem állt módomban megválasztani a körülményeimet, nem az én döntésem volt Debrecen városában, Magyarország keleti síkvidékén megszületni, és nem én választottam meg a szüleimet. Soha nem hibáztattam ezeket az ismeretlen eredetű választásokat. Jó darabig nem én alakítom magamat, de már a kisgyerekeknek is van ellenálló és önálló magánakarata. Merj gyerekes lenni, és merj vénember lenni!

Az irónia áthalad a drótkerítéseken

Értesültünk róla, hogy az irónia démon, a másik hang, a mögénk állított angyaltestőr, a titkos előérzet, az óvó villanás, a láthatatlan zöld és piros lámpa, amely átsegít a döntéseken, és visszahúzza a szakadék, a nagy butaság partjáról, hogy ne csak mindig azzal a nyavalyás első számú énnel lakjunk a világban, hanem a házunkban még néhány ént megtűnjünk. Irónia nélkül nincsen kívülről rálátás a belül már túlságosan duzzadozó és patetikus szélsőségekbe hajló önösségre. Az irónia néha sebészi kés, hideg metszés, a villany felkattintása a gomolygó homályban, de ennél valami több is, kötél tánc az én és a nem én között. De ha nincs együttérzés, ha nem tudjuk megsajnálni az ember lányát és fiát, ha nincsen ben-

nünk szájalom a teremtmények iránt, ami a segítő tetszés kísérő párja, akkor nem ér az egész semmit, mert a dolog lényege az inga. Az irónia elviselhetővé teszi az életet, hogy ne legyen olyan idegesítően komoly, de nem azonos a népies cinizmussal, amely minden magasabbat kivihog. Az irónia a homogenizáció ellenszere, ennél fogva nem fér össze a vallási és más fundamentalizmusokkal. Ahol ilyenek vannak, ott az iróniát letartóztatják, vagy legalábbis készen állnak rá. Okkal teszik ezt, hiszen kísétál minden szellemi elkötelezettségből, áthalad a drótkerítéseken, nem fogad el semmilyen előírt lépést, módszert, divatot, csoportnormát. Az irónia nem fogadja el az iróniát sem csoportnormaként, és ha van valami, amire gyanakszik, az éppen a kortársi közhely. Amikor sokan mondják ugyanazt, az irónia tovább ballag. Ez már megvan, ezt már fújják, hadd fújják. Az irónia nem szégyelli a közönséget, de nem is tagadja az istenit. Az irónia az ember képessége arra, hogy változó nézőszögekből szemlélje a világot, és ezt akár a mondat szintjén is érvényesítse. Az irónia a belső dialógus, annak cáfolata, korrekciója, ellenszólama, ami az előző mondatban elhangzott, de a partnerek az én-színházban kollégák, nem helyettesíthetik egymást, nem költözhetnek külön, mind mást tud, és pillanatonként változó konfigurációban adnak hangot. Nincs egyetlen emberi állapot sem, amelynek bármiféle kellés, bármiféle korszerű rangsor trónszéket, kitüntető emelvényt biztosíthatna, hiszen mint említeni bátorkodtam, kiskorunkban is az ellen lázadtunk, amit illik érezni, művelni, gyakorolni, és tettük ezt az egész, a homályban hagyott többi, az éppen divatból kimenő védelmében. A halhatatlan kettőségek sokadalma, ez az ingamozgás a megvilágított és a megvilágítatlan, a kitüntetett és a mellőzött, a száraz és a nedves között, választás és elutasítás emelkedő spirálja, amely a négy égtájat körbefutja – ez a művészet vagyona. Nézzünk körül a könyvvásáron, s látva ezerszám leleményeinket, belénk karol kétfelől az irónia és a melankólia.

Adakozó kannibalizmus

A szeretet emberevő is tud lenni, mesterei szakadatlanul ajándékoznak, és minden percben viszonzást remélnek érte, kipécéznék valakit feltétlen szeretetük tárgyául, bálványozzák, és magasztosan, dicsekvően, szép lassan megölik. Csak tűrd el, hogy melletted ülök, egy szót sem szólok, a lélegzetemmel sem zavarlak, csak nézlek, és te szabadon tedd, amit akarsz. Akit így néznek, megbénul. Szakadatlanul magán érzi ezt a forró várakozást. Ha a szeretetnek erkölcse is volna, azt tanácsolná, hogy ne terheld túl magaddal azt, akit szeretsz. Jobb tisztelni a magányszükségletét, és inkább csak akkor lenni jelen, amikor neki van szüksége rád, de akkor is óvatosan. Leginkább akkor vagyok békében önmagammal, amikor egyedül vagyok, szeretteim körében a figyelmem szétszórta, igazodom. Másokkal együtt lenni zaklatott állapot. Szeretni valakit többnyire olyasmint jelent, hogy sokat beszélünk egymással, és elhalmozzuk szavakkal. Aki sokat járhatja a száját, az többnyire magáról beszél, és kiadósan dicsekszik. Papok, regényírók és ideggyenge karakterek erőszakolják ezt a lelkiismeret-gyöttrő szeretetkultuszt, amely képmutató kultúránk legfőbb értéke lett. Mikor az altruizmus a társadalom vezérelve, kibontakozik a tekintélyuralmi kollektívizmus.

Gyermekünk, hitvesünk, egyházunk, cégünk, pártunk, hazánk bálványozása mind mesterségesen felfokozott lelki állapot, amelyre a saját önzésünktől való félelem készlet, amelyet ostrom alatt tart a közmorál.

Arcok hemzsegek

A gyámügy esetei, mint a golyónyomok a házakon. Szavak kísérték lakcímről lakcímre: „Berúg a férjem, üt-ve, leszúrom egyszer, álmában átvágom a torkát.” Arcok hemzsegték a szemem előtt, és még mindig nem volt elég. Elfoglalt a jó búvóhelyek, zugok-sarkok keresése, ahonnan szemmel tarthattam a helyzetet. A Nagykörút meg volt terhelve a gimnáziummal, a gyámhatósággal és a népbüfék elementáris étvágyával, ahogy egymás mellett esznek az éhesek. A fordulat előtt többnyire a kívülállók, az alul levők nézőpontját használtam már csak betyárbecsületből is, és nem sok jót gondoltam azokról, akik felül vannak, de azokra is gyanakodtam, akik a vesztes játszották, és eltökélten minden játszmát elvesztettek. Ezt én nem engedhettem meg magamnak. Igazat adtam Dosztojevszkijnek: ha az emberről leszeded a félelem nehéz lábosfödélét, alatta a gomolygó becstelenséget találsz. Régi mestereket olvasok, nagyobb urakról szólnak, mint akiket ismernek, felsőbb körök beavatottjává költik át magukat. Egyik sem volt még király, vagy az írásműhöz képest csupán mellékesen. Mulatságos ellensznobéria volt, ahogy az írók belebújnak parasztok és munkások bőrébe, amikor ez lett a politikai divat. Az írónak ma könnyebb elfogadnia magát, elég figyelemre méltó, ha a maga nevében szól, ma a miniszter és a bankár is, mihelyt megöregszik, az emlékirataival bajlódik. 1989 után kiléptem a vesztes szerepből, és a felül lévők látószögébe is belenéztem. Ezek se jobbak, és az emberélet delelőjén kiváltképp türelmetlenek. Én, ha magamnál vagyok, igyekszem inkább csak kérdezni, átadom a szót, érdeklődően hümmögök, és olykor azt mondom: aha.

A nagycsalád összeállt

Nézd meg magadat szemérmetlenül, mint egy hullát, aztán szaladj álarcosbálba. A tizenkilencedik században szebben csináltuk. A huszadikban szerencsétlenebb volt az előadás. A rendező stílusa zagyva, a maszkok is csúnyák. Kizártuk egymást, bezártuk egymást, mereng a régi barát, aki engem a médiumokból kizárt. Ha nem vigyázok, rám merevedik a szerepem, mint egy gipszmaszk. Még a leginkább a kísértő maskaráját bírom. De ez az idióta szigor?! Budapest olyan város, ahol a legkedvesebbeknek is ijesztő hajlandósága van az erkölcsbíráskodásra. Bájos, ifjú hölgyek morcos-pisze nézetekkel. A temetésen harminc kézfogás. Még az árulóink is a mieink. A halál képes rá, hogy annak a szeméből nézzen rád, akit a legjobban szeretsz. Igényt tartok rá, hogy születési és halálozási dátumaim között mégiscsak történjen valami. A tudomány mai állása szerint bélsárba nem lehet szöveget verni. Hiába leplezték le a lényeglátók a jelenség mögött a végső szubsztanciát, csak az a felismerés tárult ámuló szemük elé, hogy a szar mögött is csak szar van. Aki a fekáliára tett, az nem csalódik, mert abból holnap több

lesz, mint tegnap volt. Úriember nem politizál, csak undorodik, esetleg megbetegszik. Játékfeladók, megrekedtek, rokkantak eltársalogtunk. Láttam az irigység szemvillanásait és a monstuózus önérzetek tenyésztelepét. A fölfelé tartó nép, amikor új házában disznótoros vacsorái által jelentős súlytöbbletre tesz szert, elmélkedéseiben némileg lelassul. Pontosan tudja, hogy mit nem mond ki abból, amit gondol. Az ember végül is azt gondolja, amit mond. Összehúzod magad, körömbevonás, mozdulatcsökkentés, szertelen gesztusoknak itt nincs helye. Nem voltam eléggé lokálrealista, ha az lettem volna, akkor az érdekelt volna, hogy mit lehet csinálni az állami médiumon belül, de ez valahogy nem érdekelt. Kollégáim *sub rosa* merész dolgokat engedtek meg maguknak. Odúlakó voltam, odú volt a fejem is, a nyelv is, meg a séta is a gesztenyesor alatt. Anyámat meglátogatni, gyerekeimet szünidőre várni, piacra menni Jutkával, vacsorát főzni barátoknak, egyik-másik klasszikust újraolvasni, ez mind odú volt. Emlékvilágom nem szorul stilizációra, elvégezte ezt a munkát az idő maga. Ebéd utáni álmát alussza az udvar, miért ne lennél horkoló udvari krónikás. Szigetoltalmazás, ez a mi kalandunk. Lehet igen derűs reménytelenségben is élni. Csak így maradjon, ahogy van, csak ennél rosszabb ne legyen. Meleg, nyúlós, lélekbőséges környezet. Az arc csak hús, csak az anyaga. Folytonos halálhíradó, nekrológpoézis. Itt vagyunk, hercegem, a boldogság szigetén!

Ha eljött az ideje, abbahagytam

Hálásan gondolok vissza mindazokra a helyekre, ahol nem bántottak, és a legtöbb hely ilyen. Igyekeztem mindennap megdolgozni a családom kenyeréért. Tegyek róla, hogy legyen mit adnom. Ezt el fogom mondani az unokámnak is, hozzátéve, hogy az én nagyapám csak reggel kilenctől déli tizenkettőig dolgozott, aztán már csak egy kupica szilvórium, ebéd családi körben, kávézó olvasgatás a könyvszekrényes úriszobában, a nagyapa orrán elhelyezkedő cvikkeren át, a velem átellenes fotelben. Az ő számára ezután csak a kávéház és a színház következhetett némely gyerekei és barátai társaságában. Kár, hogy nem vagyok a nagyapám. Habár Nagyváradon nagyapám idejében megbecsülték az írómessterséget, én meg ennek a kéme voltam felkelőként, disszidensként, gyámügyesként, urbanistaként is, minden lehetséges szerepemben. Vizsgáljuk meg a helyzetet, amelybe belekeveredtünk. Jött ez a fordulat nyolcvankilencben, kis időre egyike lettem az orákulumoknak, amihez némi fontoskodás is tartozik. Felállok, görcs van a lábamban, topogok, ugrálok, lefekszem, nyögök, állva jobb volt. Egy túlságosan is hosszú, álmatlan éjszaka képei. Egyetlen gyógy módom: asztalhoz ülök, és teszem, amit szoktam. Minden mondat pontoszerűen önálló, külön egység, zárt gömb. Képzeld halikrahalmazt vagy faágon, kirajzás után összetapadt méheket. Két csupasz kézzel egész társadalmukat megfoghatod és behelyezheted egy nekik előkészített, még üres kaptárba. Elillanni is jött kedvem nemegyszer, és olyan észrevétlen távozni, ahogy egy vízcsepp leválik a jégcsapról. Olvasóim szíveskedjenek az emberiség fennmaradásán munkálkodni, és igyekezzenek elviselhető lakhelyet berendezni ezen a földön mintegy tízmilliárd embernek. Nem gondolod, édesanyám, hogy az egész emberiség dimenziójában

kellene gondolkoznunk? Mire anyám: *Nem főznel egy kávét, kisfiam?* Voltak, akik megköszönték, amit írtam, mások szerint velem nem lehet szóba állni. Nem nagyon érdekelt, hogy dicsérnek-e vagy szidnak, meggondoltam, hogy mit írok. Engem a tapasztalás és az olvasmányaimnak a magam módján értelmezett szelleme tett antipolitikussá, ami nem közönyt, hanem hitetlen szigort jelent a különféle nézetekkel, és nem a személyekkel szemben. A Déli pályaudvaron a taxifőrök megismernek: *Folytassa a küzdelmét*, mondja az egyik. Úristen, milyen küzdelmemet? Ja, a háború ellen? Kezet fogunk. Tanulmányozhattam a hatalmat úgy is, mint kicsapott diák, mint állástalan szabadúszó, mint segédszerkesztő, mint gyámügyi tisztviselő, mint városkutató, mint disszidens, mint kívülálló belső emigráns, mint liberális párttanácsstag, mint a Nemzetközi PEN Klub elnöke, mint egy civilmozgalom, a Demokratikus Charta kezdeményezője, majd mint az Akademie der Künste elnöke. Nem pályáztam semmiért, felhívtak, némelyiket elfogadtam, hallgattam a véletlenek sugalmazására, tettem a dolgomat, és, ha eljött az ideje, abbahagytam.

Dúdolni támadt kedvem

Ültünk a földön Párizs huszadik kerületében teák és Sidi Brahim vörösbor mellett, fű is volt, és ringlópálinka, Mirabelle. Krassó Miklós versenyre kelt minden más hanggal, asztal alá beszélt mindenkit, ha más is mondta a magáét, például Sipos Gyula vagy Eörsi Pista, nem hagyta abba, tudott pazar lélegzetvételi technikával úgy beszélni, hogy közben hallgatta is a többieket. Én alighanem álmos voltam már, mert eltérően a társaságtól, amelynek tagjai szégyentelenül bírtak délig aludni, én már reggel hétkor, de legkésőbb nyolckor kikecmeredtem az ágyból, és a tető alatt egy olvasólámpa fénykörébe zárkóztam. Ez volt a hivatalom, egy füzet, talán gyűrűs, talán spirál; még nem lármáztam az öreg írógéppel, még aludt a ház, volt egy táskányi holmim, még ki sem csomagolva. A házban lakók nevettek rajtam, hogy annyit irkállok, kacarásztak egész este törökülésben, szőnyegekkel letakart matracokon, úgy rémlik, Pink Floyd zene mellett. Én meg szidom magamat, hogy miért szállongok annyit, miért fogadom el a meghívásokat? Mert kell a honorárium, és mert szeretem azt, hogy kicsi, kényelmetlen és ideiglenes helyem van a repülőgépben. Jó, hogy már nem otthon vagyok, és még nem az úti célomon, ahova isten tudja, hogy miért mennék. Írtam egy szöveget, valaki lefordítja, majd felolvasom. Nyitott szájjal alszanak az utasok, a képernyőn valami kalandfilm merül a fényes homályba, az alig látható játékfilm színészei most borzalmasan elszörnyednek, szerencsére nem hallom őket. Üres fej, vörösbor, órák telnek el ebben az utazó bambaságban. Az Atlanti-óceán felett járunk Grönland és Izland között. Két szép, fekete nő száll ki előttem a repülőgépből drága bundában. Emberek húzkodják a csomagjukat, kezükben papírpohár és valami olvasnivaló. Az egyik íves ajkú, talányos mosolyú nő dúdolgat. Amikor New Yorkban a repülőtértől a Grand Central Stationig vivő autóbusról a Negyvenkettedik utcában leszálltam, megmagyarázhatatlan vidámság fogott el, hosszan cipeltem a táskámat, mintha könnyű lenne, pedig nem volt az. Dúdolni támadt kedvem, mintha nemrég mentem volna el innen, s most a dolgok rendje

szerint hazajöttem. Szomáliai taxisofőr vitt a szállodába, kérdezte, miről írok regényeket, ő már régóta együtt él a feleségével, és hűséges hozzá. Szép, mondom. *Yes, it's nice*, mondja ő is. Az egyetértés fokozhatatlan. Óriási és kicsi házak, emlékezetes a Broadway öntöttvas oszlopos homlokzatainak goromba szépsége a gömbfényű lámpák narancssárga megvilágításában. Felbukkan egy tűzfalon a vörös és sárga háromszögek sokemeletes freskója, és a hatalmas élelmiszerbolt, amelybe Jutka nem ment be, mert nem állhatta a padlófelmosószer szagát, és iszonyodott az áruk nagy tömegétől, inkább a koreai kis zöldségesnél, az olasz péknél és az ukrán hentesnél vásárolt.

Tökéletlenek vagyunk

A tökéletes ember olyan, mint a reklámok, a cég, a klub, a párt, az intézmény, az egyetem, az egyház, a hálózat, a kormány és a közszolgálat etc. embere. Minden intézménynek megvannak a követelményei, és megvan a mintaembere. Minden elfogadott nyelvezethez hozzátartozik egy stílus, egy viselkedési mód, amely az adott körben el van várva. Az igyekvés, hogy a kapott mintának megfeleljünk, szorongást szül, mert hátha nem felelünk meg, és a pályán bizonyára vannak nálunk tökéletesebbek is. Álcázzuk gyengeségeinket, ha érettnek kell látszanunk, akkor komoly sötétbe öltözünk. Erőlködően és nyúlósan előírászerűek vagyunk, pempósítjuk és tetszés szerinti formára gyúrnánk át jellemünket, mindig valamilyen túlzáshoz igazodó tökéletességeszmény nevében. Ha valami nincs egészen rendben, akkor rosszul van, pedig az egészen rendben és a rosszullet között húzódik az a sáv, ami az élet nagy része. A természetes halál előjeleivel szembeni ellenálló képesség gyakorlatlansága, az ember megijeszthetősége, kipróbálatlansága, a minden undokság kibírására való nevelés elmaradása: ez a gondoskodó, fejlett társadalmak hátránya. Túl hamar jelez a vészcsengő, a füstdetektor egy cigarettától is tüzet jelez. A horroripar jelzi az ijedelemtvárást, a készséget arra, hogy a felszín mögül borzalmakat várjunk kifesleni, hiszen a normatív felszín törékeny, a civilizáció kérge vékony, és alant fortyog a szegénység, a barbárság és az örület fazeka. Gyengeségünk ápolásából él a különféle ételek és italok fogyasztásától eltiltó, vagy ilyeneket javalló, étellelixíreket, tanfolyamon elsajátítható igazságokat ajánló boldogulás-kereskedelem. A lényeg mindezekben az, hogy nekünk jó legyen, hogy önmagunkért valók vagyunk, bár mondhatnánk azt is, hogy egymásért.

Láz

A ranglétrán mindig van feljebb és még feljebb, innen tudnál még magasabbra hágni, meghökkensz, hogy ez meg az lehagyott téged, te pedig rejtőzve meghalsz, és sietve elfelejtenelek. Nem találtál bele a közepébe, mehatsz haza, lépj le, jó utazást! Halad a nagy vonulás, megy az egész tömeg, a jobbak csatlakoznak hozzá, benyel az áradat újabb embereket, akiket hajt, úz a törekvés, isten tudja, hova, muszáj menniük, kiáltoznak és mennek tovább, ordítóznak, lázasak, ma-

gukon kívül vannak, látomásaik vannak, eljutnak a katasztrófa sújtotta területre, romok között keresgélnek, aztán mennek tovább, mindenféle járműveken, ki tudja, miért, egy processzió magával ragad. Változtasd meg az életedet. Eszedbe jut, hogy egyszer csak felállsz, mindent otthagysz, kilépsz az eddigi életedből, futóbolond vagy, adományokból élsz, oroszul *begun*. Jöjjön a megszakítás, a vonulól elragadtatás, ahogy mennek a madarak és a halak, zarándokút biciklivel, van egy készülékük, amely jelzi, hogy hány lépést tettek meg, megállapodnak a folyónál, és belemerülnek, egy vallási irány mint influenzajárvány lépett fel, időnként vándorolni kell, összecserélni a lakhelyeket, és újra felosztani a Földet az emberek között. Ki a sivatagba, mint amikor egy börtönből kiszabadulnak a rabok, ahogy a gyerekek kijönnek az iskolából. Nem baj, ha megkevesbedünk, épp elegen vagyunk, ne sajnáld magad, nem az élet a legmagasabb érték, hanem a részvétel a vonulásban, az emberek hirtelen megérik a zarándokút vágyát, váratlan elborulás, majd különös fény villog a szemükben, felállnak, és elháríthatatlanul mennek, nem lehet sem a férjet, sem a feleséget feltartóztatni, jönnek a falun át, táncolnak, óbégatnak, a helybeliek közül néhányan közéjük keverednek, férfiak magukkal rántanak nőket, nők férfiakat, forradalmi újraerjedés, megtérés a mennyei hajzához, megjárni a nagy zarándokutat, istenhez menekülés a halál szelleme elől, kibontakozás a lassú időből, mámorban robognak. Mi volt jó az írásnak, és mi volt rossz? Lyuk a falon két zárka között, *Hogy vagy, Tibor? – Rosszul. – Mi bajod van? – Klausztrófiám van.* Déry nem kapott papírt a börtönben. Ki írja meg a forradalmat? Aki oldalról nézi. Nem vagyok forradalmár, mondtam Genfben a forradalom tizedik évfordulóján.

A pipaárus bölcsessége

Voltak időszakok, amikor Kalligaro, talán mert éppen szerelmes volt, vagy legalábbis hite szerint az volt, és hosszan tartó viszonyba bocsátkozott, új szerelmi élményeket nem igényelt, nem akart ölek mélyére hatolni, és újra meg újra megbizonyosodni arról, hogy igen, ez lehetséges, igen, most átkarolhatod, most tedd a karjára, a vállára a kezéd, amely meleg lesz, ha ő fázik, és hűsítő, ha a nőnek melege van. Hazudd, hogy éppen ez a kis különösség, egy kiálló csont, egy vékony avagy vastag comb egyszerűen gyönyörű. Alig hihető, hogy a tulajdonosa nem szeretné hallani a dicséretét, mindenkin találsz valami bókólnivalót, mondhatod, hogy olyan szaga van, mint a libanoni szőlőnek, s bár nem tudod, hogy az milyen, de gondolod, hogy jó. *Az a fontos, hogy a szép hölgy – mondta Amin Husseini – énnálam a saját palotájában érezze magát, ahol ő az úrnő, ahol mindenki az ő kedvét lesi, ahol minden illat az ő orrának hízeleg.* Amin is bizonytalan lehet már ott, a Via Dolorosának, a szenvedés útjának nyolcadik stációjánál, az ő ifjúsági szállodájában és pipa- meg csecsebecse-árudájában, mert a fegyveresek itt is, ott is megfélemlítik a kereskedőket, akik a másik embert csábítani szeretnék és nem kényszeríteni, ezért Amin tőlem többet kér ugyanazért a pipáért, mint a másik vevőtől, csak mert észrevette, hogy a portékája tetszik nekem, és hogy a szemem világosan beszél arról, hogy crazy, bolond, lüke, eszement, elszállt, vagyis olyan ember vagyok, akivel lehet beszélni.

Egyszer megjön

Van egy ember, aki mindig ott ül a buszmegálló padján a templom mellett, és már nagyon elbűdösödött. Egy fiúról hallottam, aki nem volt hajlandó megmosakodni, és abban a ruhában maradt, amelyben akkor volt, amikor az anyja meghalt. Egyszer erővel levették róla, tiszta ruhát adtak rá, de ahhoz már nem ragaszkodott, azóta fürdik. Ahogy bennem van egy csomó ember emlékképe, úgy a faluban-városban benne vannak a most élők és a már elhaltak, benne az aktákban és a memóriákban. Egy koros férfi ül a falusi kocsmá előtt, és vár valakit. Itt kanyarodnak be a kocsik, bármerről jönnek, és itt érdeklődnek, hogy hol lakom. Megmondják. Csak az nem jön, akit várok, aki nem halt meg, csak megszüntette a nyomait. *Várok valakit*, mond a kocsmárosnének, egy vékony, érzékeny teremtsnek. A kocsmái viccelődők azt mondják, a fegyveres embert várom. Unokafivérem ötvenhatban magához vette egy halott fiú személyi igazolványát, és egy hamisítóval a saját fényképét tette bele. El akart tűnni, hogy új alakban újjászülethessen. Kérdezik, hogy kit várok, én meg egyre furcsább történeteket mondok. Egyszer csak jön egy nő a leépült, gyerekes férjével, rásziszeg, az meg játssza a bambát, vagy valóban az, ő is az, elfogadta az asszony teljhatalmát. Megismerjük egymást. Tudatom egyik felével azt gondoltam, hogy meghalt. De azt sem tartottam lehetetlennek, hogy él valahol, hogy átalakult. Gondolom, hogy ő is gondolt valamit énrólam. Budapest is minden reggel más, minthogy minden állás- és ülésponthoz hozzátartozik egy lelkiállapot, napon-ta kicserélődhetünk egy kicsit. A pinceablakból fölnézve most éppen egy mentabokrot látok; egy levelet leszakítottam, beletettem a teámba, és a feltámadó illat Jeruzsálembé vitt, a Via Dolorosára, ahol otthonosan ültem egy arab kereskedő boltjában, és ma sem értem, húsz év múltán, hogy az akkori megértés miért ne lenne folytatható. Lehet, hogy néhány rögeszme Amin fejében is megkövesedett, de mert életparti és kedvesen élvezeg, vékony férfiú volt, kevés foggal, világító tekintettel, megértettük egymást, egy közös vízipipa két csövét szívtuk a földön, párnákon ülve, és elfogadva, hogy egy Ali nevű kamasz fiú hozza a parazsat, a mentaleveles teát, és a szorosán hajtogatott perzsa dohányt, amely a vízipipához illik. Húsvéthétfő volt, rengeteg zarándok, folyton fényképeztek, hogy lám, egy pipát szívunk.

Arcátlan teremtmény

Komoly ember nem vetemedik istentagadásra, de istenhíváshoz sem folyamodik. Azt szereti, ami van, akkor is, ha jólesik, akkor is, ha beleőrül. Aki a fájdalomtól megfoszt: tolvaj. Aki azt a hasadékot, amely gondolkodás és a tárgya között van, letagadja, ostoba. Nem vagyok egy a világgal, de elszakadni sem kívánok tőle, és beleolvadni sem, hogy ne lássam a szakadékot. Esztelenség lenne kimondanom, hogy nem létezik, és látszat csupán, vagy, hogy csak egy engem szerető, legfelsőbb hatalom álarca. Higgyem azt, hogy Isten csupán incselkedik velem? És csak azért helyez ön maga és énközém terrort, szívgörccsöt, hazugságot, hogy aztán, amikor elvonja a függőnyt maga elől, annál mélyebben hajoljak meg előtte? Sem én nem akarom zárójelbe tenni a világot, sem azt nem akarom, hogy a világ tegyen zárójelbe engem. Maradjon meg a szembenézésünk, amíg vagyok.

Mozgatnám az orromat

Az Anna bárban szépen fodrászott hölgyek, barna bőr, feszes trikó. Annál az asztalnál ültek az internálótáborból szabadult idősebb képviselők, éppen csak egy szimpla kávéra telt a nyugdíjukból. A térképrajzoló lány kicsit sikkant, aztán a nyakamba ugrik. Valaha szép volt, az évtizedek során kicsit megszurkült, iszik, dohányzik, nagy kézmozdulatokkal beszél, esetleg egy kicsit tódít is. Nemrég jöttem meg egy konferenciáról, ablakom egy tóra nézett, hatyúúk, kacsák, és a víz foltokban tükröződő homályos felülete a derengő, szürke éggel szemben. Szélmalmok között bicikliztem az erre szolgáló mezei kerékpárutakon, fenyőávaron. Ebédre őzlábgomba volt és fegyelem. Az egyik helyi nagyság megkocogtatta késsel a poharát, és csendet kért egy kis néma imára, mert ugye ez vallásos vidék, nyomatékka mosolygott. A társaságból fellopódtam a szobámba, még volt egy óráam az előadásom előtt, este a vacsoraasztalnál huszonöt ismeretlen ember között halat és bárányt ettem, amiért a halak és bárányok törvénye szerint magam is halált érdemelnék. A kollégák azt nevezik munkának, ha egymás udvariasan döfködős szószaporítását hallgatják. Nekik ez a közhasznú cselekvés: patkó alakú hosszú asztaloknál minél többet beszélni, és amíg a többiek fejtegetnek, szundiálni. Igen, ez a mostani fél óra itt az erdőben kifogástalan, prima idő, holnap meg otthon lesz nagyszerű. Amíg az ördög el nem visz, azt tehetek, amit akarok. Nehezen állok fel, hátha nem fog semmi sem az eszembe jutni. Hamarosan jön a világvége, van addig még néhány óránk. Amikor kibontom magamat a kötelességből, még mindig rabja lehetek az illendőségnek. Azt a nyugalmat várom, amikor a tó vize megáll, különben csak a rángatózás hullámozgatja. A gyermekkori ház emléke az állandóság megszakadásáról szól. Egy nap megtapasztaltam, hogy ami az enyémmel látszott, azt könnyedén elvehetik tőlem, és hogy az otthonomból fegyveresek kivezethetnek. Csak a testem az enyém, nem a holmik körülötte, de talán még a testem sem, mert az is mások hatalmába kerülhet. Csak az öntudatom lenne az enyém? Abból is ki lehet taszítani az embert, azt is felverheti a gyom. Egymásba átnyúló napokon és kerteken megyek keresztül. Háromévesen állok egy üveggömb karóra futtatott rózsa előtt, próbálom úgy szagolni, hogy a tüske ne sértse az orromat. Rendkívüli mélységű alagutat ások a homokba, majd ráugrom. Bárhova elvisz a meseautó, amelyből a kívülálló csak egy lábosfüdelet és hangos tőfögést észlel. Álldogálok az angórannyulak ketrece előtt, megpróbálom én is mozgatni az orromat, megáll oldalt az apám, és nevet.

A homályból kiválik egy ember

A könyveim szakmák környezettanulmányai voltak, valamely cselekvési helyzet feltérképezéséből születtek. És most mi jön? Egyelőre szögre akasztom a vénülés-projektet, nehogy az enyémmel békétlenkedjem. Nem töltöm családi körben az egész napomat, mindenkinek megvan a maga világa, időnként hiányozhatok; ha szinte mindenütt vendég vagyok, miért ne lennék papaként is az? A majomszabású ember szórakozni kíván. Ahol valami érdekesség kínálkozik, nyomban odacsődül a sokaság, alaposan megnézik a szépet és a furcsát. Kétszer láttam

szétlőve a várost, benyomást keltő volt a feltápáskodás ereje, bámulom a hely szellemének újjászülető képességét. Emlékszem az elém kerülő mondatokra, kihúzókat űket valahonnan, ahol eddig is lappangtak. Az olvasás is csavargás, más-hollét, és egyben közeledés az ittlét mámorához. Az irodalom megsejtő gondolkodás, alkalmasint elképzelhető, önbizonyító állítások, bennünk aludtak, és most a szöveg érintésére felébredtek. Álom önmagunkról, ahogy egy kalapboltban a hölgyek válogatnak, és a saját arcuk sejtett változatai közül az egyik megtetszik nekik, úgy bánunk a feltűnedező életpályákkal, a képzelet tükrében próbálgatjuk őket. Kísérletek vagyunk, önarcképet költünk, megkaptuk magunkat, hogy a diribdarabokból készítsünk valami egészet. Mindenki összeügyetlenkedi a maga játszmáját, amelyet számontart egy megvesztegethetetlen angyal. Az író különböző hatású képzeleti valóságok közé hívja el az olvasót, s gyógyszerkutatóként készítményének a hatásmechanizmusát vizsgálja rajta. Olyan szöveg a célja, amely zenei sorba szervezett lelkiállapotot okoz: hajnali tótükör nyugalma, rettegéslavina, fényorgona. Olyan vidéken éltem, ahol kalandorrá kellett lennem ahhoz, hogy kedvemre való mondatokat farigcsáljak. De miért is lenne a regényírás kevésbé kockázatos, mint a sziklamászás vagy a sárkányrepülés? Próbálok meghallani sok más gyerek és felnőtt beszédét, akik már nem élnek, mert megölték őket, vagy mert elhaltak útközben.